

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITERÄRA INTRESSEN.

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

1889.

ÅTTONDE HÄFTET.

INNEHÅLL:

Lea. Ett besök hos doktor Widerström.

Ellen Fries. Kvinnokongressen i Paris sommaren 1889 (slut).

Alfhild Agrell. Miss Bell.

Emil Svensén. Ragni.

—en —en. Bokanmälningar. Ellen Fries. Märkvärdiga Kvinnor. Cecilia Holmberg f. Bååth. "Frihetens sångarätt." Mathilda Roos. Familjen Verle. Rust Roest. Dur och Moll.

Esselde. Sveriges första kvinliga skolrådsledamot.

Fredrika-Bremer-Förbundets samkväm.

En svensk kvinna prisvinnare i Amerika.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden.

Hvarjehanda i Kvinnofrågan.

Pris pr årgång: { För Förbundets medlemmar kr. 2,50.
                  { För icke medlemmar   " 4,00.

Kjellbergskan Holm

Samuelsbergs

(Augusta Tolls)

Praktiska Hushållsskola,

hvilken öfvertagits af undertecknade, öppnas åter den 15 Januari 1890. Skolan, afsedd för qvinnor mellan 15 och 25 år, har fortfarande till sin uppgift att utbilda de unga till praktiskt dugliga husmödrar i egna eller andras hem. Undervisning meddelas därför i alla till ett väl ordnadt hushåll höranda göromål af de båda föreständarinnorna samt i kvinnoslöjd, ss. sömnad, väfnad, knyppling m. m. af därför särskildt anställd lärarinna.

Kursen, som är ettårig, varar från 15 Januari till 1 Juni samt från 1 Augusti till 15 December.

Anmälningar torde insändas under adress **Samuelsbergs Praktiska Hushållsskola, Motala**. Prospekt sändes på begäran. Priset 600 kronor. Upplysningar å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

Mia Möller.

Ulla Holmberg.

Till Fredrika-Bremer-Förbundets komité för granskning af barn- och ungdoms-literatur hafva herrar förläggare insändt:

- W. Bille:** *F. Dahn*, Brissula; *J. Spyri*, Berättelser för små och stora.
- Alb. Bonnier:** *H. Leutemann*, Djurriket; *L. A. Tolstoy*, För barnen.
- A. V. Carlson:** Bibliska berättelser ur Gamla och Nya testamentet.
- Fahlcrantz & komp.:** *R. Bergström*, Ur folksagens rosengårdar.
- Fritzes hofbokhandel:** *M. Langlet*, De tre små musketörerna, På egen hand; *L. T. Mead*, Pappas gosse.
- Gotlands Allehandas tryckeri:** *Marie Adrien*, Verldsutställningen 1889.
- Z. Hæggström:** *C. Medén*, Berättelser ur fäderneslandets historia för skolans lägre klasser äfvensom för hemmet.
- A. Johnson:** *G. Aimard*, Trohjerta eller Ödemarkens son; *M:me de Pressensé*, Ur barnens lif, Rosa.
- Looström & komp.:** *E. C. Kenyon*, Dicks hjeltebragder; *G. Meyerson*, I jullofvet.
- Norstedt & söner:** *Hammargren*, Om våra svenska sångfåglar; *Lotten D.*, *H. Mark och Hugo H.*, Julklapp till svenska barn 1889.
samt från
- Fröken A. Trygg:** *Tea*, I utvecklingstid; Julgubben.

En mottagning hos doktor Widerström.

Vår första kvinnliga läkare här börjat sin praktik här uppe, och denna början är glänsande.

Doktor Karolina Widerström står der på hennes dörrplåt, och inne i den stora vackra väntsalen sitta patienterna så tätt som passagerarne i en spårvagn under regnväder. Der och hvar ser man två och två på samma stol, så många äro de. De som ej få rum i väntsalen, stå i tamburen, och de som ej rymmas der, garnera trappan. Snart ser man nog utanför hennes bostad (Bryggargatan 6) en kö, som kan mäta sig med den man i många år sett utanför doktor Vesterlunds hus i Enköping.

Men när hans kö är blandad, är hennes ren, d. v. s. består uteslutande af det kvinnliga elementet.

Det ser för resten riktigt hemtrefligt ut der uppe i den stora eleganta väntsalen. Nästan alla patienterna ha medfört sina handarbeten, och der stickas, virkas och broderas af hjärtans lust under ett halfhögt gemytligt samspråk, medan man väntar på företräde. Och vänta får man, hvilket är helt naturligt, då patienterna äro så många och undersökningen så grundlig. Men ledsnar man på att brodera eller prata, går det an att fördjupa sig i studiet af tidningar, tidsskrifter och broschyrer, som i mängd belasta det stora bordet midt i salen. Allt emellanåt lyfter man ögonen från boken eller arbetet, för att hålla räkning med sina medpatienter angående turen att "gå in".

"Det är visst fruntimret, som skall in härnäst?"

"Jaha".

"Nej, ursäkta", hörs en röst ur hopen; "jag kom före. Fruntimret stod bara i tamburdörren, då jag gick in i salen."

Så der låter det, ehuru ännu i all vänskaplighet. Men snart nog, och för att bibehålla denna, får väl en daglista framläggas, å hvilken patienterna få anteckna sina namn, i tur och ordning som de komma.

Under det man nu sitter der och väntar och håller räkning med hvarandra, öppnas allt emellanåt dörren till doktors rum på glänt och en glad röst — doktors medhjälparinnas — ropar ett uppmuntrande:

"Nästa!" (patient).

"Nästa" försvinner inom dörrgläntan, följd af de kvar-

lemnades längtande blickar, hvilka tyckas säga: ack, om det snart vore min tur!

Den kommer i sinom tid. Emellertid är det en tur för *alla*, nej: en välsignad lycka är det, att den lidande kvinliga delen bland oss här uppe kan vända sig till en medsyster, som har både vilja och förmåga att hjälpa och lindra, i stället för till en manlig läkare, denne må nu vara än så skicklig. Man skulle säkert förstå detta än bättre, om man hade reda på antalet af de kvinnor, som dröjt år efter år att anlita en sådan, dröjt — ända tills det blifvit för sent.

"Malplacerad blygsamhet!" utropa de "fördomsfria" kvinnor, som ännu icke *behöft* att i ömtåligare fall anlita läkare. "En helt naturligt känsla", hviska de andra. Men båda instämma nu helt säkert i ett gemensamt glädjeutrop öfver att det i alla fall fins en kvinlig doktor.

Men hurudan *är* då denna märkvärdiga doktor, undrar helt säkert mången.

Undertecknad har sett och varit tillsammans med henne förr än i dag och är lycklig öfver att kunna upplysa om att den mest kinkige granskare skulle finna sig tillfredsstäld vid att göra hennes bekantskap, vare sig i eller utom "embetet".

Hela världen vet att hon tagit en ståtlig examen. Men hvad hela världen ännu icke vet är att hon, trots sina studier och det oundvikliga deltagandet derunder i en hop praktiska detaljer, som hittills varit medicin-männen ensamt förbehållna, dock bibehållit hela sin kvinlighet. Inga öfvermodiga later, ingen stolthet öfver det uppnådda målet, ingen höghet gent emot ostuderade medsysterar eller osmaklig broderlighet mot manliga yrkeskamrater. Hon är enkel, vänlig, förtroendeingifvande, just sådan en kvinna skall vara, när hon nu en gång blifvit man — hade jag så när sagt. För öfrigt ett ansigte, som genom sin påfallande intelligens är nästan vackert; en liten, men symetrisk figur; en mörk, enkel men vårdad dräkt, se der hur vår älskvärda banbryterska på det medicinska området ter sig för den som har lyckan att göra hennes bekantskap.

Vid hennes sida står värdigt en lika älskvärd kvinlig företeelse, hvilken biträder henne som massör. Dotter af författarinnan "Ave", har denna unga dam, fröken *Wigström*, ett namn, som redan genom modren är fördelaktigt känt bland den läsande allmänheten och åt hvilket hon nu själf

genom eget åtgörande säkert skall förläna ytterligare klang. De äro gamla goda vänner, de der båda, som nu egna det mesta af sin dag åt lidande medsyster och den återstående åt studier och huslig trefnad. Ja, ty de ha tillsammans bildat sig ett förtjusande hem, der man öfverallt återfinner den prydighet och smak, som röjer kvinnans ledande hand och som åtminstone ingen ogift manlig doktor kan uppvisa maken till.

Den ordinarie mottagningstiden är anslagen från 12 till 2 alla hvardagar, hvilket icke hindrar att den ofta utsträcker till både kl. 4 och 5 när patientantalet är öfverflödande. Det var just efter en sådan mottagning jag häromdagen träffade doktor Widerström, klarögd, frisk och vänlig som alltid.

"Nå, kära doktor, hur har ni det med hela denna patientskara? Är ni inte förfärligt trött?"

"Inte det ringaste. Det är så roligt att det tycks gå bra."

Det var alltsammans.

Mätte bara nu — det har man väl rättighet att å hela det lidande kvinnökönets vägnar önska — måtte bara nu inte *kärleken* som en tertius interveniens smyga sig in genom dörrgläntan till den älskvärda doktorn och stryka ett rosenrödt tvärstreck öfver alltsammans: ett träget, föregående studielif och en skara sjuklingars ljusa förhoppningar! Ty en gift kvinlig doktor, som antingen skall dela sig mellan praktiken och hemmet, eller öfvergifva det senare för den förra, är ännu för oss beskedliga nordbor en gåta, den vi finna svårlöst.

Dock: hoppoms att den präktige doktors kärlek skall uteslutande egnas vetenskapen, och hoppoms äfven att väninnan skall dela denna smak! Vid åsynen af dessa båda behagfulla, men säkra kvinnor, som ej ha mera likhet med en "svag ranka", än ett doftande vinteräple liknar en färgad guttaperkablåsa, kan emellertid en man komma på nedslående tankar... "Hvad: skulle det då verkligen finnas kvinnor, som kunna reda sig själfva här i lifvet; som icke med ljuft hjälplöshet speja efter ett manligt beskydd? Åh bevars, bevars — hvilka tider!"

Ja, vet ni, min herre, att det ser hotande ut. Jag misstänker nästan att om äfven den stilfullaste bland er skulle våga en öm förklaring för den treffiga doktorn i hennes nätta ylleklädning, skulle hon med sin klara blick se honom midt i ansigtet och säga: "hur är det min herre, har ni feber?"

Er puls, om ni behagar! Riktigt, ja; ni har verkligen en smula feber. Gå hem och lägg ett kallt omslag öfver hjärtgropen. Håll er så inne ett par dar, så går det nog öfver. Hvarom icke, så vänd er till någon af mina herrar medbröder. Mina kvinliga patienter ge mig fullt upp att göra."

Jo, så der komme det troligen att låta. Och hvad som är värst: i allt detta ligger en god del rättvisa — tänker en förständig karl. "Huru ofta", tänker han vidare, "ha ej vi, skapelsens herrar, lockat till oss ett stackars kvinnohjärta, för att sedan låta det ligga förtrampadt i vår väg? Nu kunna vi sucka ohörda, medan de bästa af vår tids unga damer gå oss likgiltigt förbi, der vi ligga på knä i långa rader och himla oss. De ha ett lefnadsmål, dessa kvinnor, ett framtidshopp, ett bröststycke genom eget arbete och kraft — *hvad* i all världen skulle de med oss! Sitta hemma som deras mödrar och mormödrar och vänta på en man, som *kanske* kommer hem från klubben vid midnatt, kanske också inte; darra för hans rynkade ögonbryn när soppan är för tunn eller såsen för tjock och se upp till honom som hinduen till sin afgudabild, när han värdigas säga dem ett sött ord i förbigående? Håhå, ja ja, att världen dock skulle bli så upp och nedvänd! Kvinnorna eröfra våra titlar och inkomster och oss återstår intet annat än att ödmjukt taga upp deras fälda, enklare mantel. Liksom man snart ej mera skall finna underligt att på en eller annan dörrplåt två tr. upp läsa t. ex. *Olivia Lennholm, kemie professor*, eller *Sara Enblom, vice häradshöfding*, så skall man framdeles på diverse smala och halfmörka dörrar uppe i vindsvåningarne stafva sig till: *Gustaf Ytterman, snörlifssömmerska*, eller *Per Erik Lindberg, strykerska*, utan att deröfver göra vidare reflexioner. Det har då gått som det måste gå, när man inte förstår att taga vara på det goda medan man har det."

Just det, min herre. Men trösten eder dock, I alla manliga individer som då lefven! En Karolina Widerström står inte upp för hvar dag, och alltid skall det ibland oss finnas olärda och anspråksfulla damer, eller "sant kvinliga", hjälplösa varelser, som ej begära något bättre än att taga *allt* af edra händer, till och med en och annan knuff i hastigheten. Det är till dem ert hopp må stå!

Heder emellertid åt den intelligenta och värdiga kvinna, som i vårt land lagt grundstenen till sitt köns oafhångighets-

tempel på det vetenskapliga området och slagit in på en väg, som leder till helsa och lycka för lidande medsystrar och till sann tillfredsställelse för henne själf. Måtte hennes föredöme mana till efterföljd!

Lea.

Kvinnokongresserna i Paris

af
Ellen Fries.

III.

(Forts. fr. föreg. häfte.)

Granna tal om kvinnans moraliska och intellektuella egenskaper, rörande tal om de oförrätter hon har lidit och ännu lider, entusiastiska tal för de rättigheter, som böra tillkomma henne, se der ett totalintryck af Pariskongressernas förhandlingar, enkanneligen den första kongressens! Och dessa kvinnokongresser torde väl ej vara de enda kongresser, der kärnan af förhandlingarne är på detta sätt inhöljd i ett lager af fraser. Alla torde vara ense om, att det reelaste utbytet af en kongress är det enskilda meningsutbytet. Der lemnas ett enastående tillfälle för knytande af bekantskaper mellan personer, som lifvas af samma intressen, men som annars svårligen skulle komma att lära känna hvarandra. Och är kongressen internationel, såsom det här var fallet, då knytes genom den ett nät af förbindelser landen emellan, hvilket annars aldrig kunde hafva knutits. Modet stärkes, blicken vidgas, hvar och en känner, att striden utkämpas ej blott i en liten vrå af världen, utan att det är hela människoslägtets strid för samma stora mål.

Alla dessa långa tal — fraser om man så vill — ha dock äfven de lemnat ett intryck, som kan vara värdt att taga vara på. Alla vältalighetens blomster, all dialektisk färdighet hafva under århundraden uteslutande brukats för att prisa kvinnan såsom kvinna, här användes de för att upphöja henne såsom människa och medborgarinna. Fransmännen äro nu en gång för alla ett retoriskt anlagdt folk, och för Parispubliken voro utan allt tvifvel dessa långa tal ej utan betydelse. För dem voro de ej utnötta fraser. Och ser man i stort, ser man långt bort i tiden, så är det verkligen ej heller några gamla, utslitna satser, det är den nya tidens nya språk, och förrän det har inträngt i det allmänna medvetandet — och hvar har väl det ännu skett — så är talet om kvinnans rättigheter ingen gammal utnött melodi.

En annan sak, som man måste uppmärksamma, är, att de flesta talare voro kvinnor. Det var ej blott kongresser för kvinnor, utan äfven af kvinnor. De manliga talarne voro ett försvinnande fåtal.

Skulle den kvinliga intelligensen vara någon särskild afart af den allmänt mänskliga, så borde följaktligen den kvinliga vältaligheten hafva sin särskilda karaktär. I hvarje fall borde dessa kongresser lemna ett godt tillfälle för iakttagelser och jämförelser. Och författaren af dessa rader underlät ej håller detta, men det hände henne, såsom det ofta händer dem, som skola anställa dylika psykologiska jämförelser könen emellan. Man tror sig vara en lag på spåren, och så träffar man på undantag, så betydande, att man måste anse den funna regeln, om ej upphäfd, dock af tvifvelaktigt värde.

Att kvinnan ofta eger ett stort herravälde öfver språket, det har väl endast få betvivlat. Och dessa kongresser kunde uppvisa många framstående talarinnor. Fransyskorna stodo naturligen högt öfver alla de andra, dock var det kanske mest beroende af, att endast deingo tala på sitt modersmål. Ett par engelska och polska damer visade en beundransvärd lätthet att uttrycka sig, trots det främmande tungomålet, både klart och redigt eller varmt och lifligt, allt efter hvars och ens naturel. Ty individualiteten trängde alltid igenom, och undertecknad kunde för sin del ej finna någon särskild art kvinlig vältalighet. Alla de olika skalor, som talaren kan genomlöpa, ifrån den klara, nyktra redogörelsen till de mest lidelsefulla känsloutbrott funnos representerade. Och de kvinnor, som talade bäst och som ådrogo sig den största beundran, det voro de kvinnor, som talade som män. Någon särskild kvinlig retorik, som skulle kunna skilja sig från den vanliga och ändå upptaga täflan, är den väl tänkbar? Klarhet, reda, kvickhet, känsla, hänförelse, ej kunna väl dessa egenskaper framträda olika hos mannen och kvinnan! Det kan dock ej nekas, att det försöktes. Der funnos kvinnor, som talade, att jag så må säga, med sina toaletter, sina lockar och sina ögonkast. De trodde sig kunna fånga sitt auditorium genom sentimentala satser eller ett behagsjukt pjoller. Törhända hade de sin publik! Men en dylik vältalighet skola vi väl ej kalla kvinlig! Den gör oss i alla hänseenden ingen heder.

Skulle det vara något specifikt kvinligt hos de kvinliga talarne, så skulle det vara, synes det mig, den djupa känsla, som beherskade de flesta och bäste af dem, en känsla, som dock på intet vis hindrade dem att stå på verklighetens fasta grund vid deras redogörelser och som ej håller förledde den till ologiska uttalanden eller slutledningar. Det var en djup känsla ej blott för egen rätt, utan också för alla de lidandes och förorättades rätt. De gjorde oftast kvinnans sak solidarisk med

alla de olyckligas sak. Skulle seger tillfalla henne, skulle också rättvisa och mildhet komma att herska i världen, detta var deras allvarliga öfvertygelse. Kvinnans frigörelse hade till mål ej blott att göra henne friare och lyckligare, utan också genom henne hela människoslägtet. Bäst fingo dessa tankar sitt uttryck i M: e de Morsiers inspirerade föredrag på andra kongressen. Endast utrymmet hindrar oss att här anföra dess ordalag.

Af det sagda torde emellertid framgå, att de kvinliga talarne med förkärlek omfattade filantropiska ämnen. På den andra kongressen, som kallade sig "Congrès des oeuvres féminines" var detta själfklart, men äfven i "Le Congrès des droits de la femme" märkte man, att de bästa kvinliga krafterna sammanbundo kvinnofrågan med filantropiska sträfvanden, derigenom att de i kvinnofrågans lösning sågo enda utvägen till höjande af människoslägtets sedlighet och lycka. Mot detta sammanbindande af skilda sociala frågor kan vara åtskilligt att invända. Jag kan endast här konstatera faktum att så var.

Bland dessa med kvinnofrågan sammanbundna frågor, må vi först nämna *nykterhetsfrågan*. I båda kongresserna behandlades den allvarligt och sakrikt. Naturligtvis var det främst engelskorna och amerikanskorna, som här uppträdde. En engelsk kvinlig med. doktor Miss Kate Mitchell *) höll ett sakrikt och gediget föredrag i ämnet, med statistiska upplysningar från olika land, äfven från Sverige, och naturligtvis figurerade vi i de främsta leden. Siffror äro trots deras föregifna orubblighet, ett mycket rörligt material i statistikerns händer, så det är vanskligt säga, om verkligen alla dessa förfärande siffror, som den unga doktorn rullade upp för sina åhörare, få tillmätas ett orubbligt värde. Sålunda ansåg hon, att den sorgliga omständigheten, att själfmordens antal i England sexdubblats mellan 1814 till 1884 skulle främst hafva sin grund i en tilltagande dryckenskap, hvilken först under de allra sista åren stälfjats. Mera troligt är hennes påstående att genom spritdryckers förtärande framkallats skadliga ärftliga anlag. Ifrån dryckenskapen, påstod doktor Mitchell, kommer inom fyra generationer galenskapen i 50 fall af 100. Såväl doktor Mitchell som äfven andra talarinnor redogjorde för den storartade nykterhetsrörelsen i England och Amerika, och hvilken hufvudsakligen skiljer sig ifrån dylika rörelser hos oss, att den omfattar äfven de s. k. bildade klasserna. Kvinnorna gå här i spetsen, och de fleste engelska och amerikanska damerna på kongressen voro absolutister, och sågo endast i absolutismen nykterhetens väg till seger. Den största nykterhetsförening är Chri-

*) Tvenne systrar Mitchell, medicine doktorer, praktisera tillsammans i London.

stian Temperance Union, hvilken räknar medlemmar i 100,000 tal och har filialer i alla land. I Amerika hafva dessa nykterhetsföreningar särskildt arbetat inom skolorna. Der hafva åstadkommits förbund bland ungdomen. Dessutom hafva flere stater genom dessa föreningar tvingats till en lagstiftning i sträng absolutistisk anda.

En annan fråga, som debatterades, var *sedlighetsfrågan*. Mrs Mc Loren och Miss Bear voro de förnämsta engelska talarinnorna i denna viktiga fråga, M: e de Morsier och M: elle Sara Monod bland fransyskorna. Äfven den första kongressens presidentska M: elle M. Derai-mes grep till ordet mot prostitutionen. De ofvan nämnda damerna hade många sorgliga fakta att berätta, främst om den skändliga handel med unga vackra engelskor, som eger rum i flere af kontinentens städer och som väl kan betraktas såsom en skamfläck för vår civilisation. Flere redogörelser för sedlighetsföreningar lemnades, af hvilka den förnämsta torde vara "Vigilance Society i London", hvilken nu under tre år fört en gagnarik verksamhet som årligen utvidgas. Dess stiftande stod i samband med de bekanta afsöjandena i Pall Mall Gazette. Unga kvinnor af de allra bästa samhällsklasser kunna i England egna sina krafter och sin tid åt sina fallna medsystrars återupp-rättande, utan att det väcker någon egentlig anstöt. Alla dessa sedlighetsföreningar koncentrera dock hufvudsakligen sina krafter på att förebygga den fattiga unga flickans fall, endast i andra hand att upp-rätta den fallna.

Detta gäller äfven den stora franska föreningen "Oeuvre des lib-érés de S:t Lazare". Denna förening bildades 1870 af M: elle de Grandpré, sedan stod en i den franska filantropiska världen väl känd personlighet Caroline de Barreau i spetsen för densamma, och nu är det en af andra kongressens presidenter, M: e Bogelot, som är själen i detta företag. Fängelset S:t Lazare i Paris är lika bristfälligt orga-niseradt som vårt kvinnofängelse här i Stockholm. Ett sällskap bildade sig för att besöka dessa olyckliga, tala vid dem, trösta dem och vid utträdet ur fängelset söka skaffa dem ett skydd, så att de ej ånyo fördes i frestelser af olika slag. Flere skyddshem hafva bildat sig utanför Paris. Föreningen har äfven sträckt sin hjälpande verksamhet till dessa kvinnors barn och sökt förmedla deras återinträde i de fam-lijer, som bortstött dem o. s. v.

Båda kongresserna uttalade äfven enhälligt sin protest mot den s. k. reglementerade prostitutionen, och, hvad den andra kongressen beträffar, uttalades denna protest med en sådan värme och en sådan acklamation, att det gjorde ett oförgätligt intryck på hvar och en när-varande. Äfven de tal, som då höllos, hade förtjänt ett talrikare audi-

torium än hvad som kom dem till del denna morgon i S:t Sulpice skolsal.

Äfven *djurskyddsfrågan* hade sina ifriga förespråkarskor bland de kvinnliga talarne. En del uppträdde äfven med stor hätskhet mot vivisektionen, andra ansågo, att den med vissa inskränkingar måste tolereras. En del gingo i sitt djurskydd ända till *vegetarianism*, hvilken åsigt med värme förfäktades af ett par damer, hvilka spådde en ny tid för människoslägtet, när inga köttätare längre funnos. Då skulle det blifva så utmärkt på denna vår jord, att den eviga fredens vänner kanske då kunde hafva hopp att genomföra sitt program. Nu föreföllo deras fredliga deklamationer mycket platoniska, särskildt när man såg den skarpa motsättningen mellan det franska och tyska elementet och såg polskorna sorgfälligt undvika ryskorna, för att endast nämna de mest tydliga exempel på denna nationaliteternas djupt rotade antagonism. Och de fleste af dessa fredsvänner erkände också verkligen, att de endast arbetade för en aflägsen framtid. Men kon kan dö, under det att gräset växer.

Mera praktiska voro de talarinnor, som redogjorde för af kvinnor ordnad filantropisk verksamhet. Särskildt under den andra kongressen förekommo en mängd tal, behandlande olika föreningar för att hjälpa och understödja fattiga, sjuka eller andra af samhället åsidosatta varelser. Man skulle till och med kunna anmärka, att man af dessa redogörelser fick mera än hvad man kunde tåla vid. Det var, såsom en af fransyskorna uttryckte sig, "ett deklinerande af *oeuvre de charité*", så att äfven de mest nitiske kongressledamöterna till slut kände sig slöa inför all denna filantropiska energi. Intresset hölls vakert endast när dessa redogörelser lemnades i den mest tilltalande, koncentrerade form. Ofta utdelades särskildt tryckta uppsatser, hvilket var en lättnad för den tröttkörda uppmärksamheten.

Bland alla dessa filantropiska föredrag vill jag endast nämna M:es Verneuils redogörelse för den katolska kyrkans verksamhet i Frankrike för de sjuka och nödlidande. Denna är i sanning storartad. Den protestantiska världen gör sig ingen föreställning om en dylik offervillighet. Skada blott, att den så ofta förfelar sitt syfte. Blott af orden S:t Vincent de Paul finnes i Frankrike ej färre än 20000 barmhertighetssystrar, de fleste af dem tillhörande Frankrikes främsta familjer och medförande betydliga hemgifter åt den förut rika stiftelsen. En egendomlig barmhertighetsstiftelse var en som bestod af enkor, som egnade sitt lif åt vården af obotliga sjuka. Utrymmet förbjuder mig tyvärr att ingå i några närmare enskildheter.

Bland engelska företag må nämnas föreningen för Londons drosk-

kuskar, för hvilken en liten liflig engelska, M:rs Paynes, redogjorde på ett förträffligt sätt. Genom inrättande af varma klubblokaler i närheten af de stora droskstationerna, genom föredrag, traktater m. m. sökte föreningen att arbeta för höjande af denna klass' sedliga ståndpunkt.

Likaledes finnas i både London och Paris föreningar för "les dames des magasins". Dessa föreningar, äfven de organiserade helt och hållet af kvinnor, söka lemna hjälp och stöd i sjukdom, samt bereda tillfälle till samspråk och ädlare förströelser hvarje söndag och äfven en gång under veckans lopp. De hafva visat sig ej minst i Paris särdeles välgörande och hafva omfattats med mycket intresse,

Kastar man en blick på alla dessa företag, så framstår först det faktum, att denna offervillighet, denna uppoffring för den lidande mänskligheten nästan uteslutande hvilat på religiös grund, utgår från en nitälskan om Guds rikets utbredande på jorden. De företag, som åstadkommits endast af allmän människokärlek, voro ett fåtal, ja, man kan nästan säga ett försvinnande fåtal. Flere företag, särskildt i Frankrike, hvilade likvisst på en mycket bred basis och uteslöt hvarje dogmatisk prägel. Dessa föreningar vända sig ej till någon särskild religionbekännare, och man åsyftade ej utbrande af någon viss religiös öfvertygelse. Så t. ex. L'Oeuvre des libérées de S:t Lazare, och dit hörde äfven, om jag ej misstager mig, "The Vigilance Society" i London. Flere föreningar åsyftade deremot ett direkt verkande för den kristna världsåskådningens utbredande. Så t. ex. "Young Women's Christian Association" hvilken utdelade traktater på andra kongressen och för hvilken redogjordes af dess sekreterare Miss Kinnaird, en intelligent, tilltalande ung dam. Detsamma gäller Miss de Broens af mig i ett föregående häfte omnämnda "oeuvre" i Belleville, Paris sämsta kvarter.

Äfven *undervisningsfrågor* behandlades af kongresserna. På den sista kongressen diskuterades ganska lifligt frågan om samskolor (écoles mixtes). Man vardt förvånad öfver huru starka sympatier denna idé hade uti Frankrike. Der hade man dock ej ännu tagit ens det första steget. Ej ens i folkskolorna och på det lägsta stadiet finnes någon samundervisning; ja, man kan till och med säga, att i hemmen uppfostras gossar och flickor fullkomligt åtskiljda. Bröder och systor få ofta ej vara ensamma och ej gå ut på gatorna tillsammans. Klosterundervisningen håller strängt på denna afsöndring, och M:ne Kergomard kunde från sin erfarenhet som skolråd meddela kostliga ting. "Hvad är att synda mot sjätte budet, min lilla flicka?" sade klostersystemen åt sin åttaåriga elev." — Det är att leka med min lilla bror." — "Det är rätt. Någoting annat?" — "Att se på min lilla bror."

— ”Det är rätt, min flicka.” — Mera vittnesbörd behöfves ej för att förstå *en* orsak till den herskande osedligheten. Mot detta förvända system känner man dock behofvet af en reaktion. Det visade bäst det intresse, hvarmed den franska publiken åhörde hvarje meddelande från utlandet om samuppföstran. Kongressen uttalade sig också för samuppföstran såsom den rätta vägen för nående af högre sedlighet och större likställighet. Fransmännen fördes dock i detta fall med den utländska strömningen, ty de ansågo allmänt, äfven de mest avancerade af dem, att en samskola på högre stadiet f. n. vore i Frankrike en fullkomlig omöjlighet. *)

I samband härmed må nämnas ett föredrag af med. doktor Blanche Edwards, fransyska till börden, om den unga flickans hygieniska uppfostran. Hon var orolig för det svaga kvinnliga slägte, som nu fostrades i våra skolor, och ansåg, att orsaken berodde derpå att man gifvit kvinnan rätt till andligt arbete på samma gång som man ännu vägrade henne den frihet, utan hvilken hon ej kan med framgång studera. Hon fordrade för den unga flickan större frihet att röra sig ute i friska luften. Man skulle ej hindra henne för att springa, att klättra, att med ett ord fritt utveckla sina muskler, framför allt skulle man ej genom osunda kläder hindra hennes fysiska utveckling. Såsom egendomligt må nämnas, att hon förordade militäriska utmarscher äfven för den kvinnliga ungdomen, särskildt under utvecklingsåren, då den rytmiska marschen för nervsystemet skall hafva både en lugnande och stärkande verkan.

Klädfrågan må väl kallas, om någon, bland kvinnofrågans brännande punkter, och den hade naturligtvis nitiska förfäktare, särskildt bland den anglosachsiska rasens representanter. Man såg den dock utslutande från hygienisk synpunkt. Att äfven kvinnans fåfånga och flärd vore att bekämpa, det synes ingen hafva tänkt på. Derpå arbetade ej ens genom sitt exempel de flesta af dessa damer. Tvärtom, flera af engelskorna och amerikanskorna utmärkte sig för en lyx i toaletten, som bättre skulle anstått demimonde damer än dessa förkämpar för kvinnans rättigheter. Är benägenheten att smycka och pryda upp sin lekamen på alla upptänkliga sätt ett *äkta* kvinnligt drag, så behöfde man ej frukta för någon okvinlighet hos dessa damer. Inga moderna idéer, ingen filantropi, ej ens religionen tyckes kunna bestå i kampen mot den kvinnliga toalett fåfångan. Och dock äro dessa eleganta, rikt smyckade damer ej alla så ytliga, som de se ut. Det visade deras tal och handlingar.

*) Jag har dock sedan på enskild väg fått veta, att en dylik finnes i Paris omgifning sedan ett par år tillbaka. Närmare underrättelser har jag ej lyckats erhålla.

Öfvergå vi nu till den kategori af talare, som behandlade frågan om kvinnans rättigheter, så finna vi främst de intressanta redogörelser, som lemnades från England om verksamheten för den kvinliga rösträtten. Denna agitation bedrifves med äkta anglosachsisk seghet, och för hvarje år ökas antalet anhängare till kvinnans rösträtt. Historien om rösträttsfrågan inför parlamentet är ej äldre än Stuart Mills förslag af 1867. Sedan dess har år för år minoriteten växt, hvilken arbetar för att förvärfva åt kvinnan politisk rösträtt, och inträffar ej en reaktion, så torde man kunna spå en seger åt frågan inom en ej allt för aflägsen framtid. Föreningen agiterar genom föredrag, möten, ströskrifters utdelande o. s. v., och har i Miss Balgarnie en lika nitisk som behaglig och talangfull sekreterare. — I Amerika synes denna fråga på långt när ej hafva samma hopp om seger. I Frankrike och äfven i andra land, har man emellertid många andra reformer, som förut kräfva en lösning. Och detta framhölls äfven ofta.

Särskildt kräfver den franska lagboken Code Napoléon en grundlig omarbetning. Detta framhölls äfven flere gånger, hufvudsakligen af manliga talare, hvilka naturligtvis i detta fall egde en öfverlägsen sakkännedom. På den första kongressen höllos ej färre än tre tal om den viktiga frågan om oäkta barns ställning. Den franska lagen, "la recherche de la paternité est interdite", hindrar den olyckliga modern att få någon som helst hjälp af sitt naturliga barns fader. Att bevisa de olyckliga följderna af denna lagstiftning, synes ej vara svårt. Likvisst anses den af den stora franska allmänheten vara en sådan hörnsten för den allmänna sedligheten, att på den andra kongressen, som var mera konservativ, vågade man ej ens framställa något yrkande om denna lags afskaffande.

Denna kongress ville ej i sina yrkanden gå längre än de förslag, som uti ett särdeles intressant föredrag framställdes af advokaten *Beurdeley*. Han påvisade huru som Code Napoléon i många fall innebar ett framsteg mot äldre lagstiftningar. Dessa framsteg voro revolutionens verk, de kvarstående hårda bestämmelserna voro *Napoleons*. Ifrån den romerska rätten kvarstodo alla dessa hårda bestämmelser, hvilka grunda sig på kvinnans svaghet, lättsinne och dumhet ("faiblesse légèreté et imbecilité"). Alla dessa förödmjukande uttryck borde borttagas. Likaledes borde kvinnan ha rätt att vitna, att förvalta sina förvärfvade penningar, att deltaga i familjerådet (en inrättning egendomlig för denna lagstiftning) och hon borde skyddas till sitt sextonde år. Nu är den unga flickan endast skyddad till trettonde året. "En murare, som släpper ned murbruk på en förbigående person kan straffas, men ej den man som förför en fjorton års flicka."

Längre i sina reformer ville den hederlige advokaten ej gå. Den gifta kvinnans myndighet ansåg han utförbar, och i allmänhet ville hvarken han eller kongressen inlåta sig på frågan om äktenskapslagstiftningen.

Den första kongressen hade i detta fall ej varit så försiktig, utan fordrat en likställighet inom äktenskapet mellan könen. Bland egenomliga riktningar, som der hade sina förespråkare, må äfven nämnas den, som ville i kvinnans intresse genom lag förbjuda den gifta kvinnan hvarje arbete, men i stället tvinga mannen att till henne afstå $\frac{2}{3}$ af sina inkomster. Den såsom en af kvinnorörelsens förkämpar mycket kände *Léon Giraud* stred för denna åsigt. Han modifierade den dock så till vida, att förbudet endast skulle gälla kroppsligt arbete, men ej intellektuellt.

Denna fråga har i Frankrike med mycken ifver debatterats af landets representanter. Och med det stora antal gifta kvinnor, som der bidraga till hemmets försörjande, har frågan onekligen sin stora betydelse. Genom att afstänga alla gifta kvinnor från arbetsmarknaden hoppades några talare, att man skulle kunna höja arbetslönen för de ogifta. Ty den är öfverallt förfärande låg. Vi stå, såsom det synes, i detta fallet ej ensamma. I Tyskland torde förhållandena vara än sämre än hos oss, i Frankrike lika svåra, möjligen något bättre i England.

Kongresserna egnade dock, enligt min mening, allt för liten tid åt *den ekonomiska sidan af kvinnofrågan*. Den sista kongressen särskildt hade blott *ett* inlägg i denna fråga, det var en högst intressant uppsats från Danmark. På den första kongressen funnos några inlägg från Polen och Frankrike. Det var dock allt endast obetydligheter, när man tänker på denna frågas ofantligt ingripande betydelse. Den kan ej afspisas med fraser. Det fordras en allsidig statistisk grundval för att kunna bedöma hvilka reformer i seder och bruk, i uppfostran, i lagstiftning skola kunna förbättra hennes arbetsvilkor. Kvinnans arbete måste blifva bättre uppskattadt, kvinnan måste arbeta under mera normala förhållanden, det är ett sine qua non för höjande af hela hennes ställning. I princip erkändes detta af kongresserna, men till frågornas utredning bidrogo de ej i nämnvärd mån. Törhända den blifvande kongressen i Washington 1892 kan lära oss mera i denna viktiga sak.

Miss Bell.

Jag lärde känna miss Bell i Milano, der hon vistades i sällskap med m:r och m:rs M., en särdeles behaglig engelsk familj, som blef vårt dagliga sällskap. Hon var så der utan ålder, ovanligt smärt från hvilken sida man än såg henne, bar ständigt pince-nez'n energiskt fastklämd på en näsa, som djupt tycktes sakna sin frihet och hade en halfkrans lockar kring hufvudet, hvilken väckte min ständiga beundran, så ny och vårdad såg den ut, — alldeles som om den nyss var kommen ur skaparens hand, brukade jag tänka, men' det tänkte jag mycket, mycket tyst för mig själf. — Med en skissbok i ena handen och en baby till fällstol i den andra samt parasollen och kikaren hängande i ett snöre kring halsen, genomkorsade hon staden från öster till vester, från norr och till söder. Hon var i full aktion redan klockan sju om morgnarna och kom hem först till middagsdags. Hon tog reda på gamla palatser, dök in på gårdarna och ritade af trasiga brunnar, afskref grafskrifter, drog igenom tafvelsamlingar, steg upp i domkyrkans torn och studerade modern konst i bildhuggeri-ateliererna. Med ett ord: hon gjorde (att göra en plats, är, som man vet, engelsmännens uttryck för att njuta af ett ställes sevärdheter) Milano så "ordentligt" att jag, som ingenting gjorde, hjärtligt skämdes. En afton var hon vänlig nog att låta mig få kasta en blick in i den röda saffianbok i hvilken hon hvarje kväll införde sina intryck. Hon kallade den helt anspråkslöst för sin "kladd", ehuru den egentligen förtjänade namnet dagbok. Anteckningarna voro dock något fragmentariska och väntade tydligt på vidare utarbetning.

Här lästes till exempel: "Den 12. Katedral — 1 timme — 27 minuter, såg *allt!* Två tusen glasrutor i koret —. Staty, flådd — *högst* intressant: Skinnen i handen — *fyra hundra* små veck, tjugu-åtta, djupa. *Hvarför* är han flådd — och af hvem. Tages reda på.

Tjugu-två munkar i en bänk; långa ansigten, *alla* med svart skägg — hm — tror det heter botten. (Ordet var skrivet med darrande hand, som om det kostat miss Bell en stor ansträngning.) — Underligt. Tages reda på. Kör under hufvudaltaret. Unison sexton takter — — Hufvudgång — sextusen mosaikrutor — —" Och så i oändlighet.

Det var tydligt att hon var mycket intresserad och antagligt att hon var ganska intelligent, men det föreföll mig som om både hennes intelligens och intresse hade anlag att vrida sig åt galet håll. Hon såg inte det stora för det lilla, men just *detta* utgjorde hennes stolthet.

"Det lilla, det är det stora", brukade hon säga — och så studerade hon det lilla af hjärtans lust.

En dag sågo m:r och m:rs M. mycket nedslagna ut. De hade fått telegram att deras ende son låg i Greis för döden. De packade naturligtvis genast och reste lemnande miss Bell i vårt hägn. Vi togo gärna emot henne, ty med alla sina små egenheter var hon godlynt, vänlig och originell på sitt vis. Men framför allt var hon blygsam — blygsam ända till sublimitet. — Om en kypare kom att snudda vid hennes dräkt drog hon åt sig klädningen som om hon blifvit besmittad och om ett biträde i en bod, ifrig att visa sina varor, lutade sig fram mot henne öfver disken, ryckte hon sig tillbaka med ordet: shocking! så tydligt skrifvet på sitt ansigte, att han kände sig förkrossad af blygsel — åtminstone var det *hennes* åsigt. Men när hon var "i arbete", då kastade hon sig in i hvilken situation som hälst, brukade hon säga, och att så verkligen var fallet, derom skulle jag snart bli i tillfälle att öfvertyga mig.

Våra toaletter voro i ett bedräfligt tillstånd. Min och min reskamrats resdräkter buro outplånliga spår efter en långvarig sejour i Alperna, och hvad miss Bells kostym angår, tycktes den, till motsats mot hennes lockar, "aldrig ny vara kommen ur skaparens hand". Också förklarade hon sig icke ovillig att "göra bodarna", något hvar till hon ännu icke haft tillfälle — så mycket mer som hon allt för djupt deltog i m:r och m:rs M's sorg för att vara i lynne att "ta i hop med något af värde". Den dag, som kom, blef en af dem man aldrig glömmet! Vi "startade" precis 10. 9. efter intagen, kraftig frukost alla tre vid ett briljant humör — men himmel —, hvilket arbete! Att bese Vatikanens samlingar, att vandra i Neapels museer, allt blef en barnalek mot *detta*. Vidunderliga priser eller tarfliga dussinarbeten. Ingenting färdigt — bjärta färger, inga färger; för mycken snitt, ingen snitt. — Ibland visade till höger, ibland till venster och alltid, när förhållandet hade bort vara omvänt; trappa upp, trappa ned. En gång hamnade vi på en verkstad för herr-kläder och två gånger i samma

sadelmakare butik. I det praktfulla Galleria Vittori-Emanuele, som tycks innehålla *allt*, som kan locka en kvinnas öga och tillfredsställa hennes smak, bokstaffligt väfde vi vadmal mellan butikerna, utan att ändå finna hvad vi behöfde —. Så den vidunderligt långa Carlo Alberto gatan i ände — förgäfvess. Vi dignade af trötthet, men miss Bell var sublim. Hon kommenderade oss som en trupp soldater. *En* skulle hålla utkik till venster, *en* till höger; själf skulle hon passa på skyltarna en trappa upp. I bodarna försvann hon litet emellan. Ibland hittade vi henne på en packlår med ritstiftet i hand; ibland dök hon ned i någon öppning och kom igen med halmstrån i kläderna och rika erfarenheter i emballeringskonsten. Med ett ord: hon gjorde butikerna så grundligt, att vi två gånger höllo på att bli utkörda, men hon gjorde också något annat. Hon köpte en klädning för 300 francs, som var värd 60, medan deremot vi ledo all vår nöd för intet. "Jag har inte råd att nöta ut mig på skräp", sade hon, "och kläder *är* skräp. — Eller hur, är det inte?" Jag tordes inte bekänna mina syndigt kvinliga åsigter i det ämnet, utan mumlade ett feigt, matt bifall och fick till belöning på aftonen, när jag halfdöd låg på min soffa med ättiksomslag kring hufvudet, se hennes skörd för dagen. Skörden, denna gång gömd i hennes ritbok, bestod i en stor sned fyrkant, en massa ovala hål och bakom dem en mängd svigtande streck, runda och kantiga punkter. Fyrkanten föreställde magasin Alle Città d'Italia's stora sal, hålen voro försäljningsborden, strecken, bodbetjänterna och punkterna bodfröknarna. Jag sade, att det var mycket likt, hvilket uppriktigt tycktes glädja henne. "Man måste kunna åskådliggöra *allt*", sade hon och slog samman boken, som om den varit en fälla och bodbetjänterna och fröknarna råttor, hvilka hon fruktade skulle stjäla sig ut. Så blef det kväll, som det står i visan, en mild, sydlänsk kväll. Miss Bell hade flyttat in i ett rum innanför vårt och sedan hon dragit fram sängen och ställt dörren på glänt för att kunna hålla utkik på de tjufvar, som enligt hennes åsigt, ovilkorligen *måste* infinna sig under m:r. M:s. bortvaro, tog hon godnatt med denna litet bakvända, men ärliga vänlighet, som gjorde, att man inte kunde låta bli att hålla af henne. Jag hade fått stränga order att lägga mig genast och att somna genast. Enligt miss Bells åsigt var sömnlöshet bara ett misstag lika så väl som hvarje annat ondt här i världen. Om man

bara *trodde* att man sof, så sof man. Jag lofvade att vara mycket stark i tron, — men luften var så smekande mild, vattnet från fontänen utanför plaskade så lockande och domkyrkans spetslika byggnad aftecknade sig så drömlikt vackert i den dunkelblå kvällsbelysningen — jag kunde inte sofva! Tyst, för att icke väcka någon, tog jag på mig en mjuk hvit rock af ylle, öppnade fönstret på glänt, drog fram en hög mjuk länstol och började drömma så som man endast kan drömma i Italien, utan fasta konturer, utan mål — endast med en känsla af underlig, härlig lifsglädje. I detsamma hördes ett vildt skri från miss Bells rum, så ännu ett — samt en hastigt upprabblad bön. Derpå skrik af: vik hädan — var nådig — ve ve, oj, oj — tag en an, *älskade* tag en an! Jag är inte färdig!"

Vi skyndade in i tanke att miss Bell träffats af det röda ögat *). Miss Bell satt upprätt i sängen med vildt uppspärade ögon och lockarna sutto — ja, hvar *de* sutto, det talar jag inte om. —

"Vik hä-ä-ä-dan!" ropade hon besvärjande, men så grep hon helt plötsligt fast i min hvita rock.

"Var det ni, som satt der ute nyss?" frågade hon miss-tänksamt.

Jag bejakade frågan.

"Säkert ni?"

"Säkert jag."

"Jag trodde det var vårt hvita spöke", sade miss Bell trött och sjönk tillbaka mot kuddarna.

"Jag frågade ödmjukt om hennes familj höll sig med ett eget spöke.

"Naturligtvis", svarade miss Bell föraktligt, "det gör hvarje bättre engelsk familj. *Vår* har två. Ett *hvit* för kvinnorna, ett *svart* för männen. Den har alltid utmärkt sig för en hög grad af omdömesförmåga."

Det gör mig ondt nödgas nämna det, men sanning framför allt. Miss Bell var manhaterska, en *riktig* manhaterska. En sådan, som anser, att männen äro skapade af skapelsens rå materiel och därför *aldrig* kunna bli annat än råa. "Såvida inte vår herre skapar om dem", brukade hon säga, "men det gör han *aldrig*", tillade hon i regel, med en ton, som mycket

*) Ett italienskt uttryck som betyder att bli vansinnig.

liknade skadeglädjens. Nu emellertid skrattade hon godlynt åt sitt misstag, hon hade nemligen humor nog att skratta, och sedan jag tvingat i henne ett lugnande glas vin skildes vi åt för natten som goda vänner för att morgonen derpå skiljas för alltid och det inte som vänner, tack vare ett elakt öde — och min ohjälpliga brist på beherskning.

Jag vet ej hvad klockan kunde vara morgonen derpå, när jag halfvaknade dervid att en skepnad tassade genom rummet och närmade sig klocksträngen. Det var miss Bell, som, alltför vänlig att vilja störa vår hvila, ämnade ringa efter varmt vatten. Genom mina sömntyngda ögonlock kunde likväl ingen fast bild tränga sig. Jag såg bara en ovanligt lång och ovanligt mager figur i en ovanligt kort underklädnad (att föra något så onödigt som en nattrock med sig, kunde icke falla miss Bell in), med en tornlik, hvit mössa på hufvudet och de bara fötterna instuckna i ett par minst sagdt praktiska filttofflor. — Det var först när klockan ljud skarpt och gällt, som jag förstod, att det var miss Bell i déshabillé.

"För all del, ring inte bara *en gång*", ropade jag yrvaket och reste mig upp, "då kommer ju *kyparen!*" (Städerskans kallelse var *två* ringningar.)

Miss Bell, för hvars opraktiskhet vi inom parentes blifvit varnade, ringde spasmodiskt två gånger *till*.

Nu hann jag inte ens ropa, förr än borstaren, en rapp ungdom på nitton år, som olyckligtvis befunnit sig alldeles för nära till hands, efter en rask knackning öppnade dörren och steg in. Miss Bell betraktade honom med gapande mun som träffad af ett slaganfall; *han* stirrade på henne i häpnadsfull förvåning, men så frustade ett skratt fram, så friskt, så oemotståndligt smittsamt — att — att — ja, jag skäms verkligen att erkänna det — men jag instämde, och det af en sådan hjärtans lust, att det lät som om vi skrattat i duett.

Miss Bell gaf mig en blick, o himmel, en sådan blick! och retirerade till sitt rum med all den värdighet som var henne möjlig — ehuru jag måste erkänna att den inte blef så *särdeles* stor, tack vare bristen på släp, ty hur det än är, så sitter värdigheten oftast i släpet — dörren låstes i dubbla slag — och der låg jag med en känsla af att ha begått en mycket ful och mycket opassande handling.

Vid frukostbordet kände jag mig *än* olyckligare och skämdes förfärligt. Miss Bell hade ännu inte visat sig. —

Jag lade en liten knippa violer vid hennes kopp och läste öfver hvad jag skulle säga för att om möjligt urskulda mig — men min möda blef förgäfvad. Miss Bell visade sig ej. En stund senare körde en vagn fram. En djupt beslöjad dam lämnade hotellet åtföljd af den bugande värden samt af den grinande borstaren, som bar hennes box. Åh, hvad jag afskydde honom i det ögonblicket — och mig själf. Det kändes som om vi varit medbrottlingar! När borstaren, sin pligt likmätig stälde hennes lilla "box" på kuskbocken, uppgaf damen ett litet skri — och trycke sig djupare in i hörnet.

Det var miss Bell som reste — bortjagad af mig, som lofvat henne skydd och hägn. Strax derpå lemnade städerskan mig ett kort på hvilket stod: "Att ni skrattade, *det* kan jag förlåta er, men att ni narrade mig att ringa *tre* gånger, det förlåter jag er aldrig! Mab Bell."

Derför att jag bad henne ringa *en* gång hade jag narrat henne att ringa *tre*. Logik! Jag kände mig orättvist anklagad — jag var sårad förolämpad, men i botten af hjärtat bodde likväl samvetskval.

Jag skyndade att skriva ett så ursäktande och förklarande bref jag förmådde och afsände det till Florens — hennes nya uppehållsort, men jag fick aldrig något svar.

När m:r. M. några dagar derefter kom tillbaka för att göra upp sina affärer på hotellet och fick höra hvad som tilldragit sig, såg han mycket allvarsam ut.

"Miss Bell är mycket noga i vissa afseenden hvarför jag aktar henne *särdeles*", sade han med eftertryck, "men hon är också, hm, mycket egen. Hon är med ett ord, hm, hon är inte fullt — hm — jag menar — hon skrifer — författar — och med sådana kvinnor får man inte räkna för noga."

Jag såg på honom forskande. Nej, det var tydligt *bara* miss Bell som inte var, — hm, med ett ord som var . . .

Ja, man kan få höra sanning på många vis här i världen — och behaglig är den sällan.

Miss Bell har aldrig låtit höra af sig. Jag — eller borstaren hade träffat för hårdt.

Alfhild Agrell.

Ragni.

Af

Emil Svendsén.

Det är en gammal historia, som åter igen varder ny under Björn-stjerne Björnsons konstefarna händer i hans nya bok "På Guds Veje". Med all olikhet i öfrigt, är ju denna Ragni en köttslig syster till fru Helene Alvig och till dem alla, hvad de nu heta dessa kvinnofigurer, som den nyare nordiska literaturen är så rik på, — kvinnor, som med ringa eller ingen egen skuld kommit in under ett olyckligt äktenskaps förbannelse.

Ragni bryter sig ut ur det onaturliga förhållandet, och deri gör hon nog rätt. Men dervid går hon ock själf under. Samhällsseden liksom samhällslagen låter sig ej ostraffadt trädas för nära, om det ock sker i den högsta nöd. Upplösning af ett onaturligt äktenskap kan vara det mindre af två onda ting, och bör som sådant föredragas framför det som värre är. Men olyckan är, att hvad den ena gör som sin enda räddning ur yttersta själanöd, det tager den andra efter lätt-sinnigt och vid första bästa nyck. Folkhumorn talar om ett slags gåfvor, som man blir två gånger glad åt, — första gången när man får dem, och andra gången när man slipper dem. Rätten till skilnad i äktenskap är en af dessa gåfvor. Det är godt att den finnes, men det är ännu bättre om den ej behöfver användas.

Hufvudmoralen af Björnsons bok, om en sådan skall sökas, bör väl alltså icke vara den, att det bör göras lättare att *upplösa* omoraliska äktenskap, utan den, att det bör göras svårare att *ingå* dem.

Ett äktenskap, som ingås, medan den ena parten ännu är ett outveckladt, halft omedvetet barn, ej mäktig att fatta vidden af det steg hon tagit, eller, om hon inser det, ej mäktig att sätta en mognad viljas *nej* mot fränders och vänners välmenta tryck, — ett sådant äktenskap bär ju olyckans och förderfvets frö inom sig. Och så gick det väl till, när Ragni första gången trädde i brudstol med sin fallne man. Men — om den blida Ragni den gången varit en mognad kvinna, mäktig och myndig att själf råda öfver sina tankar och sina handlingar, — ja väl, då hade diktens värld haft en huslig tragedi och Nordens literatur en snillrik roman mindre.

Och detta *om* kan för hennes systrar i lifvet varda till en rådande verklighet. Ställen blott upp det krafvet, att det ödesdigra steg, som skall binda för lifvet, endast må tagas af den, som vet hvart det steget bär och är rustad att vandra den vägen fram intill dödens port.

Ställen blott upp det krafvet klart och bestämdt, och drifven det sedan igenom i lag och sed.

Skalden själf har ju i sitt allom bekanta föredrag om *engifte och månggifte* yrkat att lägsta äktenskapsåldern för kvinnor må af seden sättas till 21 år. Den som skrivit dessa rader har gått ett steg längre. I sin bok om *kvinnofrågan* har jag utvecklat skäl för, att denna åldersgräns bör och utan olägenhet kan fastställas *genom lag*.

Men, — säga de tviflande, — dermed lära väl ej alla olyckliga äktenskap försvinna ur världen.

Nej visst icke, — svara vi, — de olyckliga äktenskapen lära ej försvinna ur världen, så länge människans hjärta grumlas af egenlytta och ondska och alla brister. Men egenlyttan får trängre spelrum, då kvinnan mindre ofta behöfver söka en man för att "blifva försörd", eller jämvigten i könens antal blifvit återställd, — hälst om samtidigt det göres lättare för mannen att sätta bo. Och den myndiga kvinnan, som i lättsinne går och kastar bort sig själf, — henne hjälper hvarken lag eller sed, om hon ej vill hjälpa sig själf.

Att domen mildras öfver en kvinna, som nödgas bryta en henne ovärdig boja, är godt och väl. Men det är icke det, som är hufvudsaken. Bästa medlet mot dåliga äktenskap är icke att upplösa dem, utan att förekomma dem. Och det bandet, som der är knutet, är dock ämnadt att vara *för lifvet*. Är det knutet väl och med vett och vilja å båda sidor, ve då den, som leker dermed.

Vi beträda en farlig väg, om vi fästa så stor vigt vid tvånget att lösa ett olidligt band, sedan långa år af elände gått förut, att vi derfor glömma att se till, det ingen af oss tvingas att knyta detta band, innan det kan ske med full frihet och sundt omdöme. Först och främst må samhället, i hvad på det beror, så ställa sina lagar, att det steg, som afgör två människors och väl äfven kommande slägtens öde, ej må tagas innan det sker *i frihet, men under ansvar*.

Se, det är — mena vi — hvad man har att lära af den blida Ragnis öde.

Literatur.

Märkvärldiga Kvinnor af Ellen Fries, Fil. Doktor, Stockholm. Aktiebolaget Hiertas Bokförlag.

“Frihetens Sångarätt” i Sverige på 1840-talet. (Gustaf Lorenz Sommelius. Johan Nybom. C. V. A. Strandberg. Vilh. von Braun. O. P. Sturzenbecker). Literaturhistoriska studier af Cecilia Holmberg f. Bååth. Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Familjen Verle. En skildring af Matilda Roos. Stockholm Alb. Bonniers förlag.

Det literära julbordet är som vanligt öfverfullt. Men denna gång är det också historiska arbeten, och icke blott skönliterära, som ha utgivits. Och två af dessa arbeten hafva kvinliga författarenamn. Fröken Ellen Fries har skildrat *“Märkvärldiga Kvinnor”*, Fru Holmberg f. Bååth har företagit sig att beskrifva 1840-talets skaldar under den från Orvar Odd lånade titeln *“Frihetens sångarätt.”*

Bägge dessa kvinliga pennor föras af vana händer, och man ser lätt, att det är trägna forskningar, som ligga till grund för dem. Det är de instruktiva böckernas lott att ofta förbises för böckerna med diktade personligheter och händelser. Att denna lott skulle träffa dessa böcker, är dock osannolikt. Vår tids specialitet torde mer än någon föregående vara kvinnan. Och just den nyktert historiska framställningen af henne, i motsats mot forna tiders af poetisk blomdoft omsväfvade kvinnogestalt, är hvad man nu för tiden särdeles intresserar sig för. Fröken Fries' kvinnobilder äro icke fristående, de presenteras med sin historiska omgivning, och de framträda derigenom så mycket mer lifvande. Hennes Victoria Colonna är en renässanskvinna, som är handlingskraftig som en man, kysk som en vestal midt i en tid af oerhördt lättsinne, lugn som en gudinna, som en ”gudinna som går på molnen” för att använda det franska uttrycket, och detta midt i en tid, då allt var passion, ett kaos af upprörda passioner.

Det är på samma sätt med Navarradrottningen Johanna af Albret, som också hon bildar den skarpa motsatsen till sin tids odygder. Det är hon, som är mannen i äktenskapet med Anton af Navarra, han är det svagare kärilet, ytlig, fåfång, nöjeslysten, opålitlig, glömmande hustru för Katarina af Medicis hofdamer. Det är ett starkt intryck af kvinnoduglighet, dessa karaktärer gifva oss, icke utan sin bismak af prosaisk nykterhet och förståndighet. Men förf. har icke dragit denna slutsats, i allmänhet är hon icke fallen för stränga slutsatser, knappast

för slutsatser alls. Vi mena, att hon ofta icke går till botten af karaktären eller åtminstone icke sammanfattar dess skiftande sidor i ett totalomdöme, så att vi få detta sammansatta intryck, som ofta är på en gång så svårt att reda men på samma gång kanske utgör en personlighets förnämsta trollmakt och egendomligaste kärna. Vi tro t. ex., att framställningen af Jeanne d'Arc hade vunnit på, om hon tecknats mindre som principmänniska och mera som oberäkneligt naturbarn. Hon var icke blott hjältinnan utan äfven bondflickan, hon var ofta rädd, ofta vidskeplig, ofta naiv och dessa rörande drag af hvardagslifvet få vi icke tillräckligt skarpt påpekade, ehuru historien berättar dem.

Det är deremot i den allmänna teckningen af tiden, fröken Fries har sin styrka. Vi se i Elisabeth af Thüringen ett offer för tidsandans asketism. Anna Komnena är icke mindre betecknande som tidsbild, och vi skulle endast vilja anmärka mot den senare, att hon sättes af förf. nog högt — i ett allt för idealiseradt ljus. Förunderligt nog tycks denna figur tilldraga sig förf:s sympatier i hög grad. Hon är likväl knappast något annat än en ränksmiderska af äkta Macchiavellityp, hvars talang som historieskrifvare må vinna billigt erkännande, men hvars värde som karaktär torde vara mycket tvifvel underkastadt. Det är likaledes ganska tvifvelaktigt, om hennes syfte någonsin varit så kulturvänligt, som förf. vill göra det, och om hon verkligen leddes af några högre politiska mål än vanliga dynastiintressen. Det är imidlertid en lätt förklarlig förkärlek, som här förleder förf. till partiskhet, om hon, såsom vi tro, varit partisk. I dessa tider af råhet, förtryck och slafveri blir hvarje upplyst ande ett ljus i mörko lande, och när dertill kommer, att Anna gaf ett bland de första exemplen på kvinnlig begåfning inom det vetenskapliga arbetets område, må denna sympati vara ännu ursäktligare.

Att förf. med de tarfliga material, som stått till buds, icke förmått ge någon större lifaktighet åt skildringen af den literära nunnan Roswita, kan ej förundra någon, snarare då att alls denna figur aktats värdig att få en plats i samlingen, hvars ringa omfång — 6 häften — borde ha manat till stor sparsambet med utrymme åt de mindre intressanta kvinnofigurerna. Äfven angående Jeanne d'Albret torde en liknande anmärkning kunna göras, en annan Navarradrottning Margareta hade utan tvifvel egt större anspråk på eftervärldens minne, och det torde till och med varit att föredraga, om vi i stället för blott de utmärkta kvinnorna äfven fått prof på ett par af tidens intressanta kvinnofigurer af mörkare skuggning, exempelvis någon af de två Medici, der författarinnans böjelse för teckningen af det politiska lifvet dessutom kunnat få ett tacksamt fält att bearbeta. Det synes i allmänhet, som

om en nog stor försigtighet vore ett hinder för författarinnans meddel-samhet, och man är stundom frestad att utropa: *où est la femme?* vid författarinnans skildring, när de historiska tidsomständigheterna taga för stor plats till förfång för den enskilda figuren. Detta är likväl snarare en anmärkning mot hela vår historieskrifning än särskildt mot denna författarinna, som tvärtom ofta går utöfver de trånga gränser af högtidlighet, som annars tillhör vår officiella historiska stil. Vår hi-storieskrifning har allt för länge tagit en opersonlig krönikeartad objektivitet till högsta rättesnöre och glömt bort, att det kritiska ele-mentet i historieskrifningen ingår deri med lika stor rätt som det beskrifvande och refererande.

Det är på tid att en förändring inträffar deri. Blygsamheten är visserligen en god egenskap, men den kan också drivas för långt, och i allmänhet lyckas *författaren* dölja sig så väl i våra historiska arbeten, att man ej sällan tycker sig höra en mänsklig talapparat bakom det skrifna ordet i stället för en levande varelse, som ser och känner, när han skrifer. Huru olika förfar icke Carlyle, Michelet, eller för att nu icke nämna så subjektiva storheter, till och med så opartiska, kalla och "objektiva" historieskrifvare som Mignet, Guizot och Ranke! Man är aldrig i okunnighet om, hvad de själfva anse och tycka. Det förefaller oss som om vår historieskrifning hade stelnat i ett slags sfinxartad oåtkomlighet, der matter-of-fact vore allt, den personliga tolkningen intet. Och mot en sådan uppfattning är det väl icke obe-rättigadt att erinra om det gamla: *vestigia terrent*.

Den begåfning för historiskt författarskap, hvaraf fröken Fries i detta arbete visat sig vara i besittning, torde berättiga till den för-hoppningen, att det icke är sista gången allmänheten af henne skall mottaga böcker, som liksom denna med klar och fängslande framställ-ning skola förena gedigen forskning och upphöjd världsåskådning.

Icke heller fru Holmberg är i sina intressanta skildringar af 40-talets diktarkrets fri från en viss rädsla för att utsäga sitt klander och sitt beröm. Hon har studerat sitt ämne med en omsorg och en flit, som icke ens skyggat för att hemta upplysningar på ort och ställe och för-densskull göra resor eller ställa sig i skriftlig förbindelse med personer, som stått nära de skildrade personerna. Resultatet har varit en mängd upplysningar och uppgifter, som endast genom af hennes arbete kunna vinnas: med andra ord, hennes bok är helt enkelt numera en oundgänglig källskrift för denna periods literaturkännedom. Det är dock icke utan, att hennes lifliga intresse ibland öfvergått till en slags föräl-skelse, som visserligen icke likasom den vanliga kärleken är blind men som ursäktar allt och förlåter allt, och som gärna tiger, när den icke

kan berömma. Hennes metod är att — aldrig falla. Det är en vacker metod, men knappast möjlig, om man eftersträfvat — "sanningen ingenting annat än sanningen." Då måste vänskapen till Plato vika för vänskapen till sanningen. Just med afseende på skandinavismen har fru Holmberg, med öppen blick för det ihåliga och tomma i deklamationen, känslöparaden, oklarheten, alltid i sin bok varit angelägen att framhålla det vackra i idén, enskilda poem af skönhet, själfva det välgörande i att en allmän idé verkligen befruktade skaldernas fantasi o. s. v. Men det är väl ingen, som heller vill betvifla, att den skandinaviska idén var fullt naturlig, *måste* komma fram just då, men att den kom fram *på det sättet*, med denna sanslösa frihetsyra, med detta humbugartade öfverdrifvande, det är detta, som gör att tiden tog skada deraf, att den icke blef hvad den kunnat blifva och att t. o. m. skalderna icke blefvo hvad de kunnat blifva. Hvilka förmågor funnos icke då, och huru de alla stannade halfvägs! Förf. har knappast själf undgått att känna, huru litet reelt underlag hon haft att arbeta med, huru få verkliga tankar, som finnas under alla dessa ord. Eller hvilka figurer hafva dessa skalder efterlemnadt, hvilken lefvande verklighet hafva de belyst, ja, hafva de ens belyst sina egna själar, gett mätten på sig själfva. Svärigen skall någon kunna ge ett jakande svar derpå.

Jämför man hennes biografier, märkes genast, att hennes sympatier på det hela taget uttalas mest osökt, när talet rör Braun och Nybom. Och detta med all rätt. Strandberg har redan tidigt förlorat förmågan att vara originell i idén; all hans formtalang, all hans genialiska miniatyrmålning kan icke öfverskyla bristen på verklig hänförelse, den ideela hänförelse, som han en gång i ungdomens vår kände så glödande. Beppo-Sommelius är en titan, som allt för ofta kämpar mot väderkvarnar och Saulsanden i sin egen barm för att vara annat än ett skaldefragment. Begge dessa ofullbordade fragment, utkast till något, som aldrig blef hvad det skulle blifva, begge äro de inpassade i en verklighet, som ej längre kan inspirera dem och egentligen icke rör dem på något djupare sätt. Men Braun deremot lefver i verkligheten, kämpar med den, lider och fröjdas i en verklighetens värld, som han gisslar eller ler åt och därför verkar han helt annorlunda kraftigt på oss. Nybom är så enkel, ett sådant skaldebarn att han blott behöfver nedstiga från sina himmelsfärder och sina Niagarautflykter och låta sina tårar flyta vid en graf — för att hans sång skall blifva icke blott oefterhärmlig för andra utan ock — för honom själf, men det var icke ofta han ville följa någon sådan verklighetens maning eller ikläda sig den anspråkslösa rollen att dikta efter naturen. Vi syfta naturligtvis på den härliga grafsång, han egnade prins Gustafs minne, en sång, som

i känslans djup och uttryckets höga ärlighet står oupphunnen i vår litteratur, som dock på det elegiska området har att uppvisa en Angelikadikt såsom medtäffare.

För förf. står skandivavismen som ett verkställbart ideal, som en gång i tidens fullbordan skall framträda med nya krafter. Vi förstå ej egentligen på hvad sätt, ty förf. förklarar sig icke närmare härom. Det är nog, att hon tror derpå, och vi vilja icke tvista derom. Men skulle denna tanke åter kunna upptagas i någon mera praktisk form, och skulle den kunna leda till en sammanslutning mellan nordens folk såsom gemensamt *handlande* och icke blott såsom gemensamt sträfvande och kämpande samma strider för sanning och rätt — ty i den formen torde den redan nu vara förverkligad — så är det vår öfvertygelse, att vi knappast då skola kunna blicka tillbaka på 40-talets diktare eller skandinavsträfvare som de, hvilka genom sin verksamhet hafva befordrat något praktiskt genomförande af enhetstanken.

Vi kunna därför icke egna denna del af tidens sträfvanden samma intresse och obetingade hyllning som författarinnan. Att ingå på några detaljanmärkningar är här ty värr omöjligt. Men vi kunna likväl icke lemna arbetet utan att bringa förf. vårt tack för den förträffliga framställningen af studentmötena och studentfesterna, hennes intressanta skildringar af Nyboms muntliga meddelanden till henne, återgifna i hans eget naiva språk, hennes teckning af Strandbergs missöden i Lund, när han vågat sig fram med några anmärkningar mot Tegnér's diktatur öfver parnassen och hela hennes framställning af den alltför litet kända Beppo-Sommelius. Hennes teckning af Brauns betydelse och ledande idéer är särdeles värdefull, och riktigt har hon sett, att helt andra krafter lågo på djupet hos honom än det frivola skämtet, deremot saknas åtskilliga viktiga drag för hans bedömande i den biografiska skildringen, drag som kanske förf. uteslutit af barmhertighet, men som det kanske varit klokare politik att medtaga, då de förklara mycket af hans lifs dysterhet och svårmod. Den, som måste förödmjuka sig att skrifva ödmjuka och lustiga suppliker till en förläggare för att få låna tio kronor — är i sanning ursäktad, om nöden drifver honom att ofta ockra på publikens dåliga smak och köplust. Den minst tillfredsställande af biografierna synes oss vara Sturzenbeckers (Orvar Odds), ty han framstår här såsom öfvervägande skandinav och politisk entusiast, en kåsör af ytlig art, men han är dock något vida mer än de blixtrande infallens fyrverkare. Om han stundom kokade soppa *på* en spik, fans det dock nästan alltid en mängd närande beståndsdelar i den soppan, och hans ögonblicksfotografiers värde ligger icke blott deri, att de äro pittoreska uttryck för ögonblickets stämning, nej, hans

fotografier utmärkas genom åsklika ljuseffekter, genom hvilka likasom med blixstens klarhet upplyses ett helt själsdjup, och han torde knappast kunna jämföras med någon annan än Geijer i konsten att i få ord och inom den knappaste ram — syntetiskt — ge en bild af en personlighet i sin helhet. Denne kåsör skulle, uppfostrad i en strängare skola än den tidens lösaktiga journalism, inskrifvit sitt namn bland våra häfdatecknare vid sidan af Geijer och skulle säkerligen vid ett fritt universitet som ungdomens föreläsare vunnit ett bifall af samma stormande art som en Villemain eller Cousin.

Men "frihetens sångarätt" lyckades aldrig att vinna några af dessa praktiska triumfer, som äro de *naturliga* slutföljderna af stor talang under *naturliga* förhållanden.

De skapade sig ingen framtid, de bildade ingen skola, och denna förtidiga obemärkthet bevisar bättre än något annat, att de buro ett lik — en falsk idealism — i lasten. Det fins ideal, som äro verkställbara och ideal som icke äro det — det är de senare, som bära olycka med sig, och hade fru Holmberg velat erkänna skandinavismen för ett sådant, skulle hon, tror jag, haft lättare att förklara den period, hvars historia hon så förtjänstfullt skrifvit.

Mathilda Roos' Familjen Verle är en roman, som skildrar nutidslifvet men med en ram af det "goda gamla", en bakgrund af gamla Stockholm, som åt detta arbete förlänar en lokalfärg, en doft af egenomligt slag. Det är en hel familjebild, som här bjudes oss med en omsorgsfullt utförd teckning af familjemedlemmarna, som ibland påminner om Fr. Bremers teckningar ur hvardagslifvet. Sådana likheter, som skulle kunna fullständigas med andra, behöfva dock icke anses bero på imitation. Om det också är ett visst omisskänneligt syskontycke mellan fröken Roos' Etty och t. ex. Fru Leffers yrhätta i "en räddande engel", kan orsaken härtill helt enkelt ligga deri, att rundt om i våra svenska bygder pratar och skrattar en liten revolutionär i kjolar och utgör familjernas fasa och förtjusning. Vårt hvardagslif är ju också så karaktäristiskt enformigt, att den ena interiören måste låna drag af den andra. Det som utgör fröken Roos' förtjänst och originalitet är att hon förmått återgifva stämningen i ett af dessa afskilda Stockholms hem, der man mötes af ett slags egen luft, så fort man träder öfver tröskeln. Det gamla huset på Kungsholmen står der så trygt och stadigt, och derinnanför lefves ett lif, som följer sina vissa hjulspår med sina familjemiddagar hvarje söndag, der alltid moster Lavinia drifver sina älsklingssatser ungefär med samma ord och farmor har sin afskilda vrå. Det är dessa bestämda traditioner, orubbliga som världsförloppets lagar, som gör att man här tycker sig kring-

sväfväs af fädernas andar och insupa luften af en lugnare, enklare, stadigare, frommare tid.

Hur betecknande att det är med flickornas första flygt ur detta familjebo boken öppnas. Flickornas intryck af den första balen — kärleken, som kommer oväntadt, starkt, med underbar tjusning, väntan, hopp, lycka, sorg, allt detta är förträffligt tecknad, dock sätta vi ännu högre afslutningen på denna kärlekssaga, brytningen med dess lugna, kalla men just därför så mycket hemskare afgörande, då orden så fåfängt begagnas för att bemantla en verklighet, som ej längre kan förnekas, — att kärleken är död och borta — för att aldrig mer återkomma.

Men döttrarna i Verleska huset äro också unga damer, som ha nutidens lust att arbeta och att roa sig. Taflor af hemmets gnabb, bröders kitslighet, pojkförtjusningar och flicktycken aflösa hvarandra. Under tiden moderniseras detta gamla hus till eigenkänlighet, tidens ande förkroppsligad i tapetserare, möbelhandlare o. d. vandra genom salarna, man gör bjudningar, samlar unga målare och man har fått en skönhet i huset, dermed också en magnet och en förargelseklippa. Man ser sorgen, den hemliga gnagande ångesten lägga sin skoningslösa hand på den ädla husmoderns värdiga och milda gestalt, man ser mannen skydda sin "värdighet" för hustruns rädda frågor och allvarliga varningar, man märker den brottsliga tanken på tillgreppet först som en dunkel nattlig syn göra sitt intåg i direktörens själ. Som sista räddningsplanka kommer slutligen en ganska gjord deus ex machina, en hr Smith från Australien, som bjuder på supéer, blommor och juveler. Ack! såpbulban har brustit, familjen Verles namn är fläckadt — lyxen kom och välmågan försvann. Med undantag af direktörens sista stunder — en mästertligt utförd målning — kan dock icke sista delen af boken mäta sig med den första. Den praktiskt förståndige Malte talar med en alltför onaturlig intresselöshet i de förklaringscener, han och Etty hafva med hvarandra, ett sentimentalt drag, som icke rätt passar för den världsvana och kloka Etty, inblandar sig i kärleken till honom — må vara att hon kan visa ödmjukhet och rädsla för honom som sin naturliga domare men han ställes af förf. själf på denna slags piedestal nästan som en half gud, hvilken bemästrar alla situationer med samma öfverlägsenhet. Dessutom är knappast Malte tecknad efter levande modell. Vi anmärka detta därför att denne ordkarge, förbehållsamme man nu tycks ha blifvit den form för ideal manlighet, som på senare tider återkommer litet hvarstades och det torde vara mycket sällsynt att påträffa detta ideal ute i lifvet. Är det icke egentligen en idealiserad bondtyp, hemtad från allmogeberttelserna, som går igen i denna moderna hjälte? För öfrigt synes författarinnan vara rädd för att

teckna unge män, och det fins ej ett porträtt af en sådan, som i boken har någon mera utpräglad karaktär. Utan tvifvel skulle boken vunnit på, att Ettys sjukdom icke användts som intrigmotiv eller om den användts, antingen förkortats eller tecknats med saftigare pensel. Denna sjukdom likasom episoden med hr Smith är icke på långt när så naturlig och intresseväckande som det föregående, hvaremot de första trefjärdedelarna af boken tvifvels utan höra till det förtjänstfullaste fröken Roos hittills åstadkommit som skrifställarinna.

—en —en.

Dur och Moll Skizzer och berättelser af Rust Roest. Distribuent Fr. Skoglund. Stockholm.

Dessa små berättelser förtjäna allt erkännande. Stilen är liflig och målande, dialogen i ovanlig grad naturlig, iakttagelsen fin och riktig. Dessutom går genom det hela en sympatisk fläkt, något af verkligt innehåll, något som oaktadt den lätta och nästan lekande omklädnaden tyckes vilja verka i en sund och välgörande rigtning. Hvad man kunde anmärka vore att teckningarna stundom gå för mycket på bredden och att motiven en och annan gång äro nog små och obetydliga för den utarbetade behandlingen såsom exempelvis i "En roman" och "Ett besök."

Vi kunna icke heller uppskatta den lifsåskådning som gör sig gällande i skizzen "I skuggan", likalitet som vi kunna tro på dess verklighet. Själförskkelsen i all ära, men att drifva den så långt att sedan man gått igenom målarakademien, studerat ett par år i Paris, fått mention för sin på salongen utställda tafla, att då slå konsten ur hågen för att passa upp på en mycket kry men gammal och orimlig moster och åt henne retouchera fotografier, det låter fast otroligt. En sådan *själförnekelse* kan icke väcka vår medkänsla. Kan-ske är skizzen "Indian sommar" den som verkar mest koncentrerad, mest kraftig. I alla händelser förefaller det som skulle författarinnan ej sakna förmåga att gripa djupare in i lifvets konflikter, att gifva *hela* lifsbilder i stället för dessa löst utkastade skizzer, och såvida denna förmodan är riktig, så tyder denna bok på att talang icke saknas att frambringa något verkligt godt inom den svenska litteraturen.

T. B.

Sveriges första kvinliga skolrådsledamot.

Af *Esselle*.

I Stockholm har skolrådet af ålder betraktats såsom en af dessa vördnadsvärda institutioner, hvilkas första pligt är, att icke göra något väsen af sig. Skolråden äro folkvalda, men vid valtillfällena har folket hittills representerats af blott fem eller sex herrar, under det kvinnorna allmänt lyst genom sin frånvaro. Det röstberättigade fem eller sexalet har vanligen voterat i allra största enighet och valdebatter hafva följaktligen aldrig kommit i fråga.

Men, o tider! o seder! hvart har nu enigheten och det ljufva lugnet tagit vägen? Visserligen har pappa *Nikolaus*, det vill säga Storkyrkoförsamlingen, och gamla moster *Katarina* behållit sig obesmittade af världen; *Adolf Fredrik* slapp undan med blotta förskräckelsen, och *Ulrika Eleonora* öfvade sitt gamla värf "i vrån med munterhet och dån", för att tala med gamla psalmboken. Men den sedan urminnes tid i de borgerliga söderpatriarkernas sköte hvilande *Maria Magdalena*! Och *Jakobus* och *Johannes*, som hittills suttit så tysta och eniga i skuggan af traditionernas stamträd! Och *Sancta Klara* sedan, den aristokratiska klosterjungfrun — hafva de icke alla i höst gjort en smula väsen af sig vid de eljes så lugnt efter den gamla trallen fortgående skolrådsvalen. Vid hvardera af de nämnda församlingarnes valsammanträden har det nämligen, efter några öfverläggningar inom enskilda kretsar, lyckats den nya tidsanden att skjuta fram en valman, som föreslagit, att också en kvinna må inväljas i skolrådet — ett förslag, som de ovanligt talrika valförsamlingarna välförståendes afböjt, dock först efter en liten mer eller mindre liflig valdebatt.

Redan detta var egnadt att väcka förvåning. Men att *Hedvig Eleonora*, hon som bär namn efter "Karlarnas maka, moder och farmoder", drottningen med det sjelfständiga sinnet, som förbjöd bruket af Emporagrius "enfaldiga katekes", emedan den lärde, att "hustrun var mannens yppersta behag", att också hon, sist men kraftigast, höjde sin röst för inväljande af en kvinna i sitt skolråd, det förvånar icke utan gläder, detta så mycket mer som ordet följdes af handling och valet föll på en kvinna, som är synnerligen väl egnad att under samarbete med kloka och rättänkande män verka

för folkskolans bästa. Det var den bekanta och allmänt värderade lärarinnan i Normalskolan fröken Lilly Engström, hvilken genom Östermalms församlings val blef hufvudstadens första kvinnliga skolrådsledamot. Fredrika-Bremer-Förbundet räknar fröken Engström bland sina verksammaste styrelseledamöter och Dagnys läsare känna henne väl genom hennes friska skildringar af ungdomens ferievandringar.

Fröken Engström var visserligen af fyra, inom olika församlingar föreslagna kvinnliga valkandidater den enda, som vann majoritet, men redan detta är ett betydande framsteg, som med glädje bör antecknas i den svenska kvinnorörelsens annaler, så mycket mer som det icke kräft någon nämnvärd agitation eller framkallat något häftigare motstånd. Några frisinnade tidningar, med Aftonbladet i spetsen, började på förhand intressera sig för skolrådsvalen, yrkande att med stöd af den nya lagen, äfven kvinnor måtte föreslås att jämte män inväljas i afgående ledamöters ställe. Föreningen för gift kvinnas eganderätt verkade genom granskning af röstlängderna samt genom kvinnliga ombud inom de olika församlingarna, Fredrika-Bremer-Förbundet genom att på sin byrå meddela nödiga upplysningar, en åtgärd, af hvilken både män och kvinnor begagnade sig. Främsta svårigheten var oneligen att finna kvinnor både dugliga och villiga att åtaga sig det viktiga uppdraget. Vi återkomma en annan gång till detta ämne och vilja nu blott kasta en återblick på den första lilla valrörelse, som åsyftat svenska kvinnors inträde i en samhällelig institution.

Det första, som fäster uppmärksamheten, är det faktum, att det var framstående och högt aktade män, som inom de olika valförsamlingarna gjort sig till målsmän för saken: så i Maria församling professor Montelius, i Jakobs och Johannes församling doktor Charles Dickson, samt i Östermalms församling grefve Hugo Hamilton. Vidare anmärker man, att de invändningar, som gjordes mot förslagen voro få och svaga samt gälde principen, icke personerna. Så invände bl. a. bankofullmäktigen Törnebladh, att man icke borde invälja en kvinna *derför* att hon var kvinna, när man hade dugliga män att tillgå. Här fattades således insigten derom, att det just är det kvinnliga elementet, som hittills saknats inom skolråden, och i många fall gjort det omöjligt för dem att så som sig bör fylla sin uppgift i öfvervakandet af skolorna för folkets barn. Vidare

anmärkes, att alla de utsedda valkandidaterna voro eller hade varit framstående lärarinnor samt att af de fem utsedda endast fyra föreslogos, emedan man i Adolf Fredriks församling, såsom oss synes, med orätt afstått från att framställa förslaget, enär man visste, att ordföranden och flera inflytelserika församlingsmedlemmar voro emot principen. Endast i Maria och Östermalms församlingar kom saken under omröstning. Valförsamlingen i Östermalm var ovanligt talrik och ådagalade i en mycket liflig och sakrik debatt sitt intresse för och emot den ifrågavarande principen. Motståndet representerades företrädesvis af pastor Westman, och i spetsen för sakens anhängare gingo segrande grefve Hamilton och redaktör Beckman. Bland skäl att *icke* välja fröken Engström anfördes bl. a., att då uppförandet af ett nytt folkskolehus förestod borde en praktisk person utses, hvarför rektor Humble föreslogs. Häremot anmärktes, dels att en kvinnas deltagande i förhandlingarna väl icke kunde anses förlama den praktiska dugligheten hos hennes sex manliga medarbetare; dels ock att just kvinnans praktiska erfarenhet behöfde tagas med vid uppgörandet af byggnadsplaner för såväl skola som hem. Ja, en valman menade, att om byggmästarne togo sina hustrur med i rådslaget om uppförandet af nya hus, skulle dessa vara bättre och förnuftigare inredda. En humoristisk motståndare förespånade, att en tid skulle komma då skolrådsledamöterna skulle nödgas infinna sig vid sammanträdena klädda i frack! En *skolföreståndare* som tillika var *skolrådsledamot*, förklarade, att fröken Engströms tid, såsom tillförordnad skolföreståndarinna, vore för strängt upptagen för att han skulle kunna anse henne lämplig för uppdraget. Vid voteringen uppnådde fröken Engström en vacker majoritet med 737 röster, hvarvid anmärktes, att detta betydliga röstetal utgjorts mestadels af s. k. småröster, afgifna af ett stort antal personer med inskränkta tillgångar, ett i vår tanke godt tecken.

I sin helhet har den lilla valrörelsen många vackra drag att uppvisa, och vi tro oss med visshet kunna förutse att, ett följande år, flera af de andra församlingarna skola följa *Hedvig Eleonoras* föredöme. Särskildt väntar man med fullt skäl, att *Maria Magdalena* skall göra bot och bättring.

Medan valrörelsen pågått i Stockholm hafva i Göteborg vederbörande myndigheter enhälligt beslutat att föreslå till

ledamot i folkskolestyrelsen den framstående skolföreståndarinnan, fröken Eva Rhode — ett synnerligen godt förslag, som i dessa dagar genomförts.

Fredrika-Bremer-Förbundets samkväm.

Förbundets första samkvämsafton under innevarande vinter egde rum den 5 December, och till minnena af föregående angenäma tillställningar af denna art kunna deltagarne lägga ännu ett angenämt minne.

Den sista samkvämsaftonen bar ej alldeles samma prägel som alla de andra, ehuru den ej kan kallas mindre glad och lyckad. Den forna samkvämskomitén, som skött sitt maktpåliggande värf med så sällspordt nit och en sig aldrig förnekande talang, att ständigt uttänka ett nytt omvexlande program för aftonunderhållningen hade trädt tillbaka. En ny komité hade varit nog människovänlig och uppoffrande att intaga den förras plats, och det var under dess auspicier som det sista samkvämet gick af stapeln, ej i den förr använda lokalen i Frimurarelogens restaurationsvåning, utan i en svit af rum i Hotel Continental.

Det var en glad och feststämd skara som på aftonen den 5:te Dec. samlades i de vackra salarne. Man kom för att ha roligt, och ens förhoppningar i den vägen hade aldrig kommit på skam, då det gälde Fredrika-Bremer-Förbundets samkväm. Samlingen bestod, som naturligt är, öfvervägande af damer, herrprocenten var ringa, men desto mer utvald, och oaktadt sin minoritet var det denna del af sällskapet, som i främsta rummet bidrog till aftonunderhållningen.

Med ett lifligt och intressant föredrag öfver "Svensk konstslöjd" inledde doktor Loostrom programet för aftonen. Den berömda målaren Tirén föredrog med känsla några stämningsfulla fiolnummer af en ung svensk kompositör Berger, och tack vare intendent Upmarks välvilliga försorg bereddes sällskapet nöjet att få taga i skärskådande en synnerligen vacker och rikhaltig utställning dels af konstverk af svenska målare och artister, dels af utmärkta prof på svensk konstslöjd och konstindustri, alltsammans ordnad med en konstkännares smak och urskiljning. Denna utställning gaf åt hela samkvämet en viss konstnärlig prägel, som ej litet bidrog att höja stämningen.

Men ej blott för det estetiska var sörjdt, äfven sällskapets materiela kraf hade den älskvärda festkomitén tagit tillbörlig hänsyn till. Supén var lika riklig och välsmakande som glad och animerad. Efter

densamma hade en kvinlig förbundsmedlem den älskvärdheten att uppläsa "Den lilla flickan med tändstickorna" af Andersen, mycket fint och själfullt, och en af våra mer bemärkta amatörsångare lät höra några vackra sånger.

Kl. omkring 12 var festen slnt. De förväntningar med hvilka man begifvit sig till samkvämet hade ej kommit på skam: man hade haft en mycket angenäm aften, en riktig Fredrika-Bremer-Förbundssamkvämsafton. Derom voro alla ense.

En svensk kvinna prisvinnare i Amerika.

Vid en täflan, anordnad af en äldre, högt bildad man i Chicago, *Dr. Oatison*, i syfte att framkalla en verkligt god biografi öfver en utmärkt kvinna, vanns priset (uppgående till 3000 kr.) af en svenska, *fröken C. Milou* i Sköfde. Till ämne hade hon valt *Fredrika Bremer*. Med glädje kunna vi således anteckna att en svensk författarinna lyckats vinna ett betydande pris för skildringen af en bland Sveriges ädlaste och mest begåfvade kvinnor, hvars i Amerika alltid högt uppburna minne hon sålunda bidragit att förstärka. Med tacksamhet böra vi ock tänka på den amerikanske gentleman, hvars vackra täflingsförslag och frikostiga pris gifvit anledning till en sådan skildring af vår oförgätliga landsmaninna.

Fredrika-Bremer-Förbundets meddelanden:

Barn- och ungdomslitteraturen. I likhet med föregående år har en komité inom Fredrika-Bremer-Förbundet äfven i år tagit del af den utkommande barn- och ungdomslitteraturen. Detta arbete har betydligt underlättats genom Hrr bokförläggares tillmötesgående att till Förbundet insända en del böcker, redan innan de varit tillgängliga i bokhandeln. Resultatet af denna granskning synes å de nya boklistor, som äro tillgängliga å Förbundets byrå och hos ombuden i landsortsstäderna. I ett följande häfte hoppas vi att närmare få uttala oss i den viktiga frågan om hvad våra barn läsa, sedan de lagt undan lexböckerna.

Stipendiet för barnmorska har af förbundets styrelse tilldelats fröken Beda Lundqvist, då föregående stipendiat blifvit förhindrad att fullfölja sin kurs.

Stipendiefonden. Fredrika-Bremer-Förbundets styrelse har till medlem af *Stipendiefondens styrelse* invalt Protokollsekreteraren V. Tempelman. Återvalda *styrelsemedlemmar* blefvo:

Fru Anna Wallenberg, f. von Sydow, Fröken Mathilda Silow, Professor P. G. Rosén, Revisionssekreteraren H. Rohtlieb. *Suppleanter:* Professor H. Gyldén, Fröken Clara Montelius. *Revisorer:* Expeditionschefen E. von der Lancken, Fröken Anna Edström, Disponenten W. Gibson; *Revisorssuppleant:* Borgmästaren i Malmö O. Ahlström.

Samkvämskomitén. Styrelsen har utsett till medlemmar i Samkvämskomitén: Fru D. Kindstrand, Fru M. Arvidsson, Fru J. Jolin och Intendenten G. Upmark.

Å Förbundets byrå äro under oktober månad anmälda:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 12, lektioner 19, värdinnor, sällskap och biträden i hem 6, gymnast 1, biträde med handarbete 1, s:a 39.

Arbetssökande: lärarinnor 14, lektionsgifvare 14, värdinnor och biträden i hem 9, kontors- och skrifbiträden 6, s:a 43.

Inom sjukvården:*) arbetsgifvare 10.
arbetssökande 26.

Under november månad äro anmälda:

Arbetsgifvare: för erhållande af lärarinnor 6, lektioner 7, kontors- och skrifbiträden 7, biträde i hem 1, s:a 21.

Arbetssökande: lärarinnor 10, lektionsgifvare 5, kontors- och skrifbiträden 4, värdinnor och biträden i hem 11, s:a 30.

Inom sjukvården:*) arbetsgifvare 17.
arbetssökande 8.

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Sverige. *Erkännande åt lärarinna.*

Elementarläroverket för flickor i Söderhamn har tilldelat sin afgående föreståndarinna fröken Josefine Forsell en årlig pension af 500 kronor.

*) *Obs.* Å detta område blir den arbetssökande i allmänhet upptagen blott en kortare tid.

Professorn fru Kovalevski har af Petersburgs akademi valts till korresponderande ledamot. Det är första gången en kvinna från denna akademi mottager en dylik utmärkelse.

Godkänd fältskärsexamen aflades den 22 nov. inför förste stads-läkaren i Upsala af fröken Amalia Mathilda Sterky.

Genom *Fru Kugelbergs, född Munch, död* i Jönköping har Fredrika-Bremer-Förbundet förlorat ett verksamt och för dess syften varmt intresserad ombud. Det samhälle, inom hvilket hon lefde och verkade, sörjer vid hennes graf en af sina ädlaste och mest framstående kvinnor.

Norge. *Kvinnor i skolstyrelse.*

Flere norska församlingar ha begagnat sig af rättigheten att invälja kvinnor i skolstyrelserna. I södra Trondhjems amt hafva 5 och i norra 2 härader invalt kvinnor.

Danmark. Medicinsk examen har på Island aflagts af två kvinnor.

Belgien. *Den kvinliga advokatens, Mlle Popelin,* ansökan om laglig rätt för kvinnan att utöfva advokatycket har af Kassationsdomstolen i Brüssel blifvit afslaget.

Frankrike. — *Augusta Holmés* är namnet på den kvinna, som författat texten och komponerat musiken till "Ode triomphale" det utomordentligt storartade verk som uppfördes till förherrligande af republiken under September månad i Paris.

Tyskland. *Kvinliga telefonister.*

I postverkets tjänst i Berlin hafva 10 kvinliga telefonister på försök blifvit antagna. Afloper försöket tillfredsställande komma ännu flere kvinliga biträden att användas.

Amerika. *Till borgerliga embeten* hafva fyra städer i Kansas valt kvinnor. I Oskahosa blefvo de kvinnor, hvilka redan innehaft sina embeten tvenne år, återvalda med stor majoritet. I Baldwin City blef Mrs Lucy Sullivan vald till borgmästare och fem andra kvinnor till medlemmar af borgerskapets råd.

Hvarjehanda i kvinnofrågan

meddelar på fördelaktigaste vilkor

Lif- och Lifränteförsäkring.

Hufvudkontor:

Drottninggatan N:o 28.

I Bokbinderiet,

26 Malmskilnadsgatan 26,

emottagas böcker till inbindning i såväl enkla som finare band
samt utföres noggrant allt som till yrket kan hänföras.

Bettina Lewysohn.

Till redaktionen insända böcker:

Georg Ebers, Gred, Roman från det gamla Nürnberg. — *Mathilda Roos*, Familjen Verle. — *Ellen Fries*, Märkvärdiga kvinnor 1, 2, 3, h. — *I. Undset*, Fra Akershus til Akropolis 3 h. — *Rust Roest*, Dur och moll. — *Anne Charlotte Leffler*, Ur Lifvet. Tredje samlingen. — *Dr Curt Wallis* och *Dr F. W. Warfvinge*, Sjukvård och Helsovård. En handbok. 2 ex. — *Cecilia Holmberg*, f. *Bååth*, Frihetens sångarätt i Sverige på 1840-talet. Literaturhistoriska studier. — *Verdandis småskrifter*: *J. Stuart Mill*, Om tanke och yttrandefrihet. Öfvers.; *Karl Bohlin*, Jorden och solsystemet; *Emil Meyer*, Om pengar; *Gunnar Andersson*, Syndafloden; *J. Bergman*, Giordano Bruno. — *Edvard Fredin*, Vår Daniel och andra dikter. — *Rosalie Olivecrona*, Spridda blad. — *C. A. Wetterbergh*, Ur Onkel Adams portfölj. — *Friherre Hochschild*, Desideria, Sveriges och Norges drottning. — Svensk Kalender, 10 ärg. 1890.

Anmälan.

Dagny, som äfven under förlidet är utgått i en för våra förhållanden stor upplaga, skall fortfarande verka för **Fredrika-Bremer-Förbundets** ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende". Hon skall äfven följa den nyare literaturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfversigter m. m.

Dagny redigeras år 1890 af fru Amanda Kerfstedt, biträdd af en redaktionskomité. Fru S. L—d Adlersparre kommer fortfarande att till redaktionens förfogande ställa sin rika erfarenhet och sitt varma intresse.

Dagny utkommer med åtta häften på två tryckark. Första häftet är ämnadt att utgifvas i medlet af januari.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet . . . kr, 2,50.

För icke medlemmar . . . . . " 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 5 Malmorgsgatan, personligen eller medelst postavisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.